

Borgman: laat je gezeggen door wat zich aandient in kerk én samenleving

‘Een katholiek uitzicht brengt niet zozeer andere informatie in, maar neemt anders waar’, schrijft Erik Borgman in zijn nieuwe boek, *Leven van wat komt*.

Recensie

Tjerk de Reus

Het recente boek van de katholieke theoloog Erik Borgman (1957), *Leven van wat komt*, handelt over de samenleving: over zorg, economie, onderwijs en ecologie en nog veel meer. Echt een maatschappelijk boek dus. Het past echter ook naadloos bij het boek over de kerk dat hij in 2015 publiceerde: *Waar blijft de kerk*, over ‘opbouw in tijden van afbraak’. De grondgedachte van beide boeken is deze: we komen geen stap verder als we inzetten op nieuw beleid, als we doelstellingen kiezen en aldus de problemen willen beheersen. Dan lopen we telkens weer vast. Planenmakerij ligt vaak in het verlengde van krampachtigheid. Borgman zegt: we moeten het hebben van ‘wat komt’, van datgene wat zich aandient - in de kerk én in de samenleving. Dit klinkt niet erg concreet, zelfs een beetje vaag en je vraagt je onwillekeurig af: hoe wil Borgman eigenlijk dingen oplossen? Maar als je eenmaal weet hoe hij redeneert, weet je ook dat juist zo'n vraag je op een dwaalspoor zet. Althans, die overtuiging draagt hij krachtig uit in zijn nieuwe boek.

Realisme

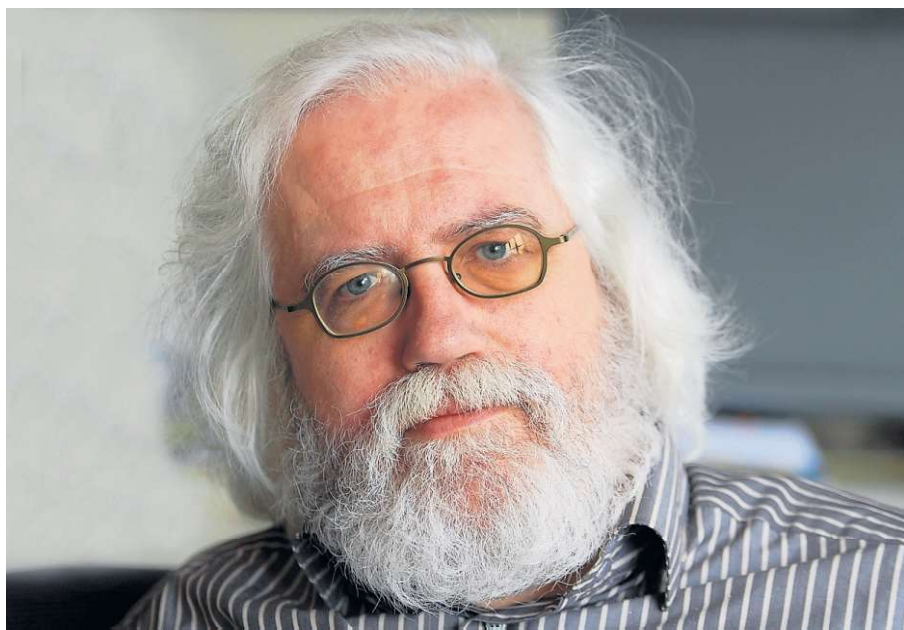
Dat het in de wereld en ook in de kerk een rommeltje is, erkent Borgman meteen. Maar, zegt hij, er gloort pas hoop als we ontdekken dat dit ‘rommeltje’ ons eigen bestaan betreft. Daaraan moeten we niet proberen te ontsnappen. In kerk en samenleving zitten we met de handen in het haar - en als we dat erkennen, kan er iets nieuws geboren worden. Aan het slot van het boek valt te lezen ‘dat het leven modderen blijft’, maar ‘wij kunnen geloven dat de liefde tot in onze modder is afgedaald zodat wij uiteindelijk in haar wortelen.’ In deze zin zit de hele maatschappelijke

theologie van Borgman opgesloten. Want dat is het, wat hier geboden wordt: theologie. Dit boek is ‘schaamteloos theologisch’, schrijft Borgman dan ook, en het aardige is dat uitgerekend de theologie hier zorgt voor veel realisme.

Borgman is niet de eerste die zegt: zoals het nu gaat, gaat het niet goed. Op de opiniepagina's van kranten valt geregeld te lezen dat eerlijkheid en solidariteit uit het zicht zijn verdwenen in de bankensector, dat de leerling onvoldoende centraal staat in het onderwijs, dat verpleegkundigen alleen nog maar lijstjes moeten afvinken en aan hun eigenlijke werk niet meer toekomen. We zouden vanuit bezieling met de dingen bezig moeten zijn, op basis van waarden die ons richting geven. Borgman sluit zich aan bij deze kritische geluiden, maar hij meent vooral dat het nodig is om een pas op de plaats te maken. Daartoe reikt hij een ‘katholiek perspectief’ aan, dat hij als volgt definieert: ‘Een katholiek uitzicht op de samenleving is erop gericht zich te laten gezeggen door wat zich aan verbondenheid in goedheid en liefde aandient.’ Het draait dus om oog te krijgen voor wat opkomt vanuit de concrete leefwereld van mensen, waarin bijvoorbeeld de zorg voor elkaar vorm krijgt.

Overvloed

Eerlijk gezegd is ook een beetje irritant om steeds van Borgman te horen te krijgen dat je moet leren kijken. Toch is dat precies waar het hem om gaat. Hij bepleit een ‘contemplatief standpunt’. Dit houdt in: ‘Het ontwikkelen van een positie vanwaaruit de situatie waarin wij verkeren opnieuw gezien en gehoord kan worden.’ Met als gevolg dat ‘zichtbaar kan worden wat ons wordt gegeven en hoorbaar is wat van ons wordt gevraagd’. Bij dergelijke zinnen, die gemakkelijk abstract kunnen overkomen, heb je als lezer eigenlijk ook wel een contemplatieve, mediterende leeshou-

Volgens Erik Borgman draait het om geloven dat de liefde tot in onze modder is afgedaald, zodat wij uiteindelijk in haar kunnen wortelen. Foto: Tjerk de Reus

Hoop ontkiemt midden in het gewone leven, elke dag weer, in alle kwetsbaarheid

ding nodig. Wat hier wordt aange-reikt, zijn geen ‘snelle koolhydraten’, om een term uit voedingswereld te gebruiken. Hoe dat ook zij, die contemplatie leert ons aandachtig kijken naar wat er onder mensen leeft, welke beweging ten goede zich daar afspeelt, welke heilzame initiatieven zich voordoen. Op de bodem van het bestaan wordt hoop geboren. Dit alles benoemt Borgman als iets ‘wat komt’. Het ont-

kiemt midden in het gewone leven, elke dag weer, in alle kwetsbaarheid. Er is zelfs ‘een ongekende overvloed aan aanzetten’ onder de mensen te vinden, weet Borgman. Maar het vraagt een revolutie in ons bewustzijn om dit te gaan zien en er ons bij aan te sluiten.

Gedragen worden

De belangrijke theologische kern onder dit alles is de incarnatie: de menswording van Christus. God rijst niet uit ‘boven de wirwar van de werkelijkheid’, zegt Borgman, maar Hij daalt af ‘in de rommeligheid en tegenstrijdigheden van de wereld, tot op de bodem van het geweld en de pijn’. Het vertrouwen in de incarnatie brengt hoop, omdat we dan geloven dat ‘God zich identificeert met de warboel van het menselijke bestaan’. En inderdaad, daar huizen ook kwaadaardigheid en dubbelzinnigheid. Maar juist ook daar waar de mens het spoor bijster is, treffen we een liefde aan die ons draagt. Borgman: ‘Ons leven wordt uiteindelijk gedragen door Diegene

die ons leert te geloven dat wij uiteindelijk elkaars hoeders en elkaars begunstigen zijn.’ Met de ontdekking van gedragen te worden, begint ook meteen een verandering: elkaars hoeders zijn. Dit is niets minder dan een *creatio ex nihilo* (schepping uit het niets, red.), zegt Borgman, en die hebben we niet aan onszelf te danken.

Leven van wat komt is niet erg concreet en praktisch, en dat kan lastig zijn voor sommige lezers. Niettemin gaat het boek van a tot z over de praktijk van het concrete leven. Anders leren kijken, daartoe moedigt Borgman ons aan, in vertrouwen dat er iets te zien valt.

Leven van wat komt. Een katholiek uitzicht op de samenleving. Erik Borgman. Uitgeverij Meinema, 16,99 euro

